

УДК 338.43 (477)

П.І. Бакуменко, здобувач

Чернігівський державний інститут економіки і управління, м. Чернігів, Україна

АНТИКРИЗОВА ПОЛІТИКА В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ УКРАЇНИ

У статті розглянуто необхідну систему окремих заходів антикризової політики в сільському господарстві. Особливу увагу акцентовано на функціональному механізмі державної антикризової політики. Визначено мету, завдання та методи антикризової політики сільського господарства в Україні. Оцінено етапи реалізації антикризових заходів у контексті Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року.

В статье рассмотрено необходимую систему отдельных мероприятий антикризисной политики в сельском хозяйстве. Особое внимание акцентировано на функциональном механизме государственной антикризисной политики. Определены цели, задачи и методы антикризисной политики сельского хозяйства в Украине. Оценены этапы реализации антикризисных мер в контексте Государственной целевой программы развития украинского села на период до 2015 года.

The article deals with the necessary system of separate anti-crisis policy measures in agriculture. Particular attention is focused on a functional mechanism of the state's anti-crisis policy. Defined goals, objectives and methods of anti-crisis policy of agriculture in Ukraine. Rated stages of the anti-crisis measures in the context of the State Target Program of the Ukrainian village in 2015.

Актуальність теми дослідження. Функціонування та розвиток національної економіки України в кризовій ситуації є можливим за умов реалізації узгодженої політики держави на всіх рівнях, у тому числі галузевому. В умовах несистемного і некомплексного підходу до реформування аграрного сектору економіки намітилася негативна тенденція в розвитку економіки сільськогосподарських підприємств. Порівняно з 1990 роком різко зменшилося виробництво сільськогосподарської продукції, виникла проблема продовольчої безпеки. Понад п'ятдесят відсотків сільськогосподарських підприємств знаходяться в стані катастрофічної і руйнівної кризи та кризи банкрутства. Причинами такого стану є сукупність об'єктивно-суб'єктивних факторів, які особливо посилюються в умовах світової фінансової кризи. Проте першочерговою причиною кризи є відсутність обґрунтованих напрямів державної політики в аграрному секторі національної економіки та управління антикризовою діяльністю сільськогосподарських підприємств [6].

Постановка проблеми. Особливість сучасного етапу розвитку економіки України полягає в посиленні уваги до проблем, пов'язаних з підвищенням ефективності функціонування її реального сектору і, в першу чергу, сільського господарства як основи АПК. Подолання кризового стану галузі свідчить про необхідність на сучасному етапі активнішої участі держави в оздоровленні сільського господарства на основі розробки і реалізації антикризової політики її розвитку. Але до теперішнього часу не було вироблено чітких, ефективних механізмів державного антикризового регулювання розвитку сільського господарства України, направлених на подолання кризової ситуації в галузі та розробки стратегії її розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукові дослідження щодо пояснення виникнення та перебігу кризових явищ у функціонуванні та розвитку соціально-економічних систем різних економічних рівнів, які створюють теоретичні основи формування систем і механізмів антикризового управління, досліджувались у класичних роботах світової наукової думки: Дж.М. Кейнса, М.Д. Кондратьєва, К. Маркса, М.І. Туган-Барановського, М. Фрідмена, Й. Шумпетера та в сучасних працях вітчизняних і іноземних учених: І.О. Александрова, В.Г. Бодрова, М.О. Кизима, О.М. Ковалюка, В.І. Кошкіна, І.К. Ларіоно-

ва, Л.О. Лігоненко, І.Й. Малого, Г.С. Одинцової, О.Й. Пасхавера, О.І. Пушкаря, Л.С. Ситник, О.М. Тридіда, Я.О. Фоміна та ін.

Теоретична й методологічна проблематика формування інституційних механізмів антикризового управління знайшла відображення в працях таких зарубіжних учених: Е. Альтмана, С.Г. Беляєва, А. Бетнорі, А.П. Градова, П. Грінера, Г.П. Іванова, В.В. Крижанівського, Б.І. Кузіна, К. Майлса, Д. Маєса, Р. Норгарда, Т. Пітерса, Д. Робертсона, С. Саттера, Е. Сталвосі, Р. Тафлера, Е.О. Уткіна, Е. Фінкіна та ін.

Проблеми формування механізмів діагностики виникнення та розгортання кризових явищ в Україні розкрито в роботах вітчизняних науковців: М.Д. Білик, І.О. Бланка, О.О. Терещенко, Т.Є. Унковської, Н.М. Ушакової та ін.

Однак у роботах цих авторів питанням державного антикризового регулювання окремих галузей присвячено недостатньо уваги. В теорії державного управління відсутня єдина позиція щодо визначення державної антикризової політики. Крім того, більшість досліджень присвячено антикризовому управлінню на мікрорівні з метою попередження кризових явищ та зменшення їх наслідків.

Метою дослідження є обґрунтування теоретичних засад і практичних рекомендацій щодо формування механізмів реалізації антикризової політики держави в сільському господарстві.

Основні результати дослідження. Антикризова політика – це сукупність цілей, пріоритетних завдань, методів, цілеспрямованих дій суб'єктів господарювання (насамперед держави і певною мірою потужних корпорацій та наднаціональних органів) щодо промислового циклу з метою зменшення глибини циклічних коливань, стабілізації економічної кон'юнктури і збільшення темпів економічного зростання. Найважливішу роль у цьому відіграє держава [13]. Державна антикризова політика є основою антициклічного регулювання економіки. Функціональний механізм державної антикризової політики в загальному вигляді представлений на рис. 1 [13].

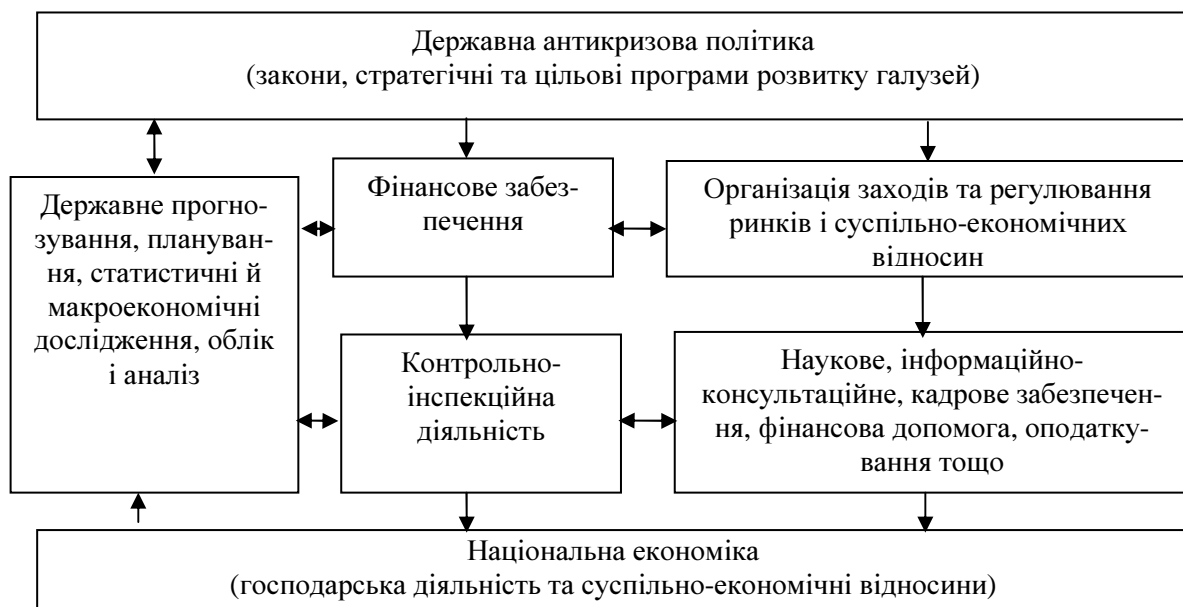

Рис. 1. Функціональний механізм державної антикризової політики

Відомо, що теоретичне обґрунтування необхідності антикризового регулювання економіки дав англійський економіст Дж. М. Кейнс [8]. Він визнав суперечності в економіці й висловив на той час сміливу думку: якщо хворобі дати можливість лікуватися самостійно (тобто, якщо дати кризі розвинутися й чекати поки вона сама зникне), хво-

рий (економіка) загине. Серед антикризових заходів учений назвав державну політику дешевих кредитів, зниження банківського відсотка, здійснення політики прискореної амортизації, надання податкових знижок при встановленні нового устаткування, зниження податків на прибутки корпорацій тощо.

На наш погляд, два останніх заходи мають безпосереднє значення в умовах сучасної ситуації в Україні. Це стає особливо зрозумілим, якщо мати на увазі не тільки саму необхідність виходу з кризи, але й водночас – реалізацію стратегічної цілі суспільства – інвестиційно-інноваційного розвитку. На особливу увагу заслуговують пропозиції щодо використання податкових механізмів і важелів державного впливу на економіку з метою забезпечення її безкризового розвитку.

Враховуючи все вищезгадане, на нашу думку, під антикризовою політикою держави в сільському господарстві слід розуміти набір методів, важелів та інструментів, який має на меті недопущення прояву кризових явищ та створення умов для розвитку цієї галузі як важливої складової механізму забезпечення продовольчої, інноваційної та економічної складових національної безпеки.

Державна антикризова політика в розвитку АПК України до 2015 р. спрямована на вирішення завдань, пов'язаних з відновленням показників рівня 1990 р. Державні програми розвитку АПК акцентують увагу на підвищенні врожаю зернових, забою худоби, надоїв молока тощо. Припускається екстенсивний шлях розвитку сільського господарства, оскільки, згідно з програмами, на 15 млн га, які відведені під зернові культури, прогнозується збирати 50-60 млн т зерна, тобто в середньому по 3,5-4 т з гектара.

Сьогодні основним завданням антикризової політики в сільському господарстві України є забезпечення наукових й інноваційних засад припинення спаду та нарощування обсягів виробництва конкурентоспроможної сільгосппродукції. Для вирішення цих проблем необхідно визначити пріоритети в аграрній науці та інноваційній діяльності на найближчу перспективу, у тому числі передбачити перебудову соціально-економічних відносин, розвиток сільських територій, вітчизняного сільськогосподарського машинобудування і технічного сервісу, розширення використання біотехнологій, ресурсо- та енергозбереження. Слід зазначити, що антикризова державна політика значно посилюється в періоди екстремального розвитку – від посилення державного контролю над галузями і підприємствами в період кризи до централізованого адміністрування у сферах виробництва і розподілу продукції [10].

Метою такої політики в Україні має стати підтримка прибутковості сільськогосподарського товаровиробника і стабільної економічної ситуації в галузі, забезпечення продовольчої безпеки, належних умов для конкурентоспроможних товаровиробників у міжнародному поділі праці. Ці питання в більшості розвинутих країнах вирішують за допомогою бюджетного фінансування. У нашій країні вони не вирішені належним чином і до сьогодні.

Суб'єктами державного регулювання кризовими явищами є органи управління, або управлінський персонал, що здійснюють санаційні заходи чи заходи виходу з кризових ситуацій.

Оскільки йдеться про антикризову політику, тому держава постає центральним суб'єктом, який відповідає за наслідки і кризи як такої, і власної антикризової політики. Для здійснення антикризових заходів державі потрібні певні кошти, адже організація громадських робіт, закупівля надлишків товарів або підтримка виробників вимагають значних державних витрат. Аграрний сектор (сільське господарство, харчова і переробна промисловість) забезпечує продовольчу безпеку та продовольчу незалежність країни, формує 17 відсотків валового внутрішнього продукту та близько 60 відсотків фонду споживання населення. Крім того, аграрний сектор є одним з основних бюджетотворювальних секторів національної економіки, частка якого у зведеному бюджеті Украї-

ни за останні роки становить 8-9 відсотків, а також займає друге місце серед секторів економіки у товарній структурі експорту.

Методи антикризової політики держави в сільському господарстві умовно можна поділити на дві групи: адміністративні – ґрунтуються на силі державної влади і не пов'язані із залученням додаткових фінансових витрат; економічні – засоби грошово-кредитної політики та податково-бюджетної політики.

Особлива роль аграрного сектору в соціально-економічному житті країни обумовлюється унікальним поєднанням сприятливих природно-кліматичних умов та геостратегічним положенням, спроможністю України зайняти вагоме місце на міжнародному продовольчому ринку. Сільськогосподарська діяльність провадиться майже на всій території країни. У сільській місцевості проживає третина загальної кількості населення. У галузі зайнято 4 млн осіб із числа сільського населення [4].

Аграрний бізнес в економіці ринкового типу, без сумніву, повинен відігравати визначальну роль. Заходи державної аграрної політики щодо зниження наслідків світової фінансової кризи, насамперед, мають бути спрямовані на зміцнення ролі держави через механізми податкової та державної бюджетної підтримки галузі, підтримку експортного потенціалу галузі, розвитку підприємництва у сільській місцевості та зміцнення конкурентоспроможності продукції на світових ринках.

Державний бюджет країн складається, головним чином, з податкових надходжень. У провідних країнах світу податкові надходження іноді становлять понад 90 % державного бюджету. Щодо України, то в 2009 році податкові надходження у зведеному бюджеті становили 76,2 %, а в державному – 73,7 % [15]. Отже, саме податки є головним важелем здійснення антикризової політики держави. Оскільки інструментом реалізації цих відносин виступають переважно податки, то й податкові важелі та механізми є головними в системі антикризових заходів країни. Механізми використання податкових важелів змінюються не тільки в історичному масштабі, але й на різних фазах циклу.

Застосовуючи податкові механізми реалізації антикризової політики, необхідно враховувати подвійний соціально-економічний зміст податків. З одного боку, податки забезпечують наповнення бюджету, а отже, дають змогу реалізувати функції держави, зокрема й функцію забезпечення економічного розвитку й пом'якшення циклічних коливань. З другого боку, активне податкове поповнення бюджету зменшує кошти економічних суб'єктів, внаслідок чого скорочується їх спроможність до розширеного відтворення індивідуального капіталу й таким чином – звужуються межі суспільного відтворення, що проявляється у скороченні обсягів валового внутрішнього продукту країни. Отже, залишається незмінним питання щодо пошуку оптимального оподаткування, згідно з яким держава має встановлювати такий спосіб оподаткування, який би враховував спроможність кожного економічного суб'єкта сплачувати податки і відповідно – забезпечувати благо всього суспільства.

Необхідно наголосити на тому, що податкові важелі антикризової політики використовуються не лише на рівні стягування податків та їхньої концентрації у бюджеті. Податкові важелі органічно застосовуються як елемент цілісної системи фінансово-податкової й кредитно-грошової політики держави. Світова практика реалізації державами антикризової політики доводить, що існують загальнометодологічні підходи до використання різноманітних важелів такої політики. Так, на етапі спаду класичним варіантом є політика зниження податків і поширення податкових пільг, завдяки чому господарські суб'єкти зберігають кошти для підтримки виробництва і навіть власного існування. Пожвавлюється ринкова кон'юнктура й починається економічний підйом. На етапі підйому держава збільшує податки, скасовує податкові пільги (поряд зі збільшенням відсоткових ставок і скороченням обсягів прямих капіталовкладень), що гальмує надмірний ріст економіки, послаблює суперечність між виробництвом і споживанням і таким чином згладжує різкі

коливання при переході від однієї фази промислового циклу до іншої. Важливим є питання визначення оптимальних меж оподаткування. Між збільшенням обсягів податкових надходжень до бюджету і створенням сприятливих умов для розвитку господарських суб'єктів існує зрозуміла суперечність. З цього приводу необхідно звернути увагу на наступне. Останнім часом в економічній літературі дуже часто порушується питання про необхідність використання механізму податкового планування [8; 12]. Проте тільки вузьке коло вчених висловлює власну точку зору щодо цього питання. До того ж у новому Податковому кодексі України відсутнє не тільки обґрунтування механізму податкового планування, але й необхідність застосування такого механізму.

З метою стабілізації ситуації в агропромисловому комплексі України розроблено ряд основних законодавчих актів, що визначають напрями антикризової політики держави. Серед цих нормативних документів основне місце посідають Національна доктрина реформування та розвитку агропродовольчого комплексу України, розроблена в рамках виконання Програми економічних реформ Президента України В. Януковича «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава»; Державна цільова економічна програма впровадження в агропромисловому комплексі новітніх технологій виробництва сільськогосподарської продукції на період до 2016 року [11]; Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 року [1]. Саме ці три програми містять квінтесенцію антикризової політики в агропромисловому секторі України.

Необхідність розробки і прийняття Національної доктрини, як субсидіарного джерела права, обумовлена тим, що за роки незалежності України в українському суспільстві в цілому, в органах центральної та місцевої влади, господарського управління так і не склалося цілісне, всебічне, обґрунтоване і стратегічно виважене бачення ролі та місця агропродовольчого комплексу в економіці країни та шляхів його подальшого розвитку.

Доктрина проголошує принципово нові завдання, що покладаються на сільське господарство, як сектор економіки, щодо забезпечення продовольчої безпеки країни і створення міцного економічного фундаменту забезпечення життєдіяльності українського села та його жителів, а також напрями реформ для безумовного виконання цих завдань.

Забезпечити більш повне використання існуючого потенціалу можливо за умови продовження і поглиблення аграрних реформ, спрямованих на формування ефективної науково-технологічної, цінової, податкової, бюджетної, фінансово-кредитної та страхової політики держави, раціональне поєднання галузевої і територіально-самоврядної систем управління комплексним розвитком сільського господарства і сільських територій.

Отже, основною метою реформування агропродовольчого комплексу, як складової економіки України, є перетворення його на високоефективний, конкурентоспроможний на внутрішньому і зовнішньому ринках сектор економіки держави та міцну економічну основу соціально-економічного розвитку українського села.

Проте, щоб вивести Україну в число найбільш розвинутих в аграрному відношенні країн світу, необхідно здійснити організаційну, економічну, технічну та технологічну модернізацію агропродовольчого комплексу, спрямовану на забезпечення його конкурентоспроможності, соціальної орієнтації, екологічності, рівноправної участі аграрної сфери в регулюючих і розподільчих діях суспільства і держави [9].

Для досягнення мети доктриною передбачається проведення реформ у наступних напрямках:

1. Реформування міжгалузевих і внутрішньогалузевих економічних відносин, спрямоване на забезпечення рівноправних економічних умов господарювання та паритетності у відносинах.

2. Завершення земельної реформи, спрямоване на розвиток соціально орієнтованих ринкових земельних відносин, включення вартості землі в економічний оборот, раціо-

нальне використання земель сільськогосподарського призначення, забезпечення їх агроекологічного захисту.

3. Реформування організації сільськогосподарського виробництва, спрямоване на підтримку формування і функціонування некомерційних об'єднань власників земельних ділянок з метою спільного їх обробітку та збуту продукції, розвиток конкурентоспроможних інтеграційних агропромислових об'єднань, переважно на засадах кооперативного господарювання.

4. Переведення сільського господарства на інноваційно-інвестиційну модель розвитку шляхом створення системи мотивацій суб'єктів господарювання до впровадження наукоємних технологій, формування агротехнологічних парків, підтримки міжнародного співробітництва в інноваційній сфері.

5. Техніко-технологічна модернізація матеріально-технічної бази агропромислового виробництва, спрямована на високотехнічне і технологічне переоснащення сільськогосподарського виробництва та агротехнічного сервісу.

6. Розбудова інфраструктури аграрного ринку, спрямована на розвиток біржової й інших форм оптової торгівлі з прозорими механізмами ціноутворення сільськогосподарської продукції, формування оптимальних каналів збуту та інформаційно-комунікаційного забезпечення операторів ринку.

7. Формування сприятливого фінансово-кредитного клімату за активної участі держави на ринку фінансів для забезпечення розширеного відтворення та інноваційного розвитку сільського господарства як сектору економіки з уповільненим оборотом капіталу. Створення фонду підтримки розвитку українського села через введення 1%-го збору від продажу всіх товарів і послуг на внутрішньому ринку.

8. Реформування системи управління аграрним сектором, спрямоване на раціональне поєднання територіально-самоврядної і галузевої систем управління комплексним розвитком сільського господарства і сільських територій.

9. Реформування аграрної науки, освіти та сільськогосподарського дорадництва, спрямоване на розв'язання пріоритетних завдань з інноваційного розвитку сільськогосподарського виробництва та безперервної високопрофесійної освіти працівників сільського господарства.

10. Формування умов для підвищення зайнятості і доходів членів сільських домогосподарств шляхом сприяння диверсифікації сільськогосподарського виробництва, розвитку сільських промислів, відновлення виробничо-соціальної та інших сфер зайнятості населення. Збереження і розвиток форм підприємництва сімейно-родинного типу – основи сільського укладу життя, культури землеробства і традиційних навиків і знань.

11. Реформування інституціональних засад забезпечення облаштування сільських територій через визначення функцій, важелів економічного впливу та відповідальності міністерств і відомств, посилення ролі сільських громад і їх міжсільських об'єднань у формуванні сприятливого середовища для життєдіяльності людей у сільській місцевості.

Метою Державної цільової економічної програми впровадження в агропромисловому комплексі новітніх технологій виробництва сільськогосподарської продукції на період до 2016 року є підвищення ефективності виробництва та конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції на внутрішньому і зовнішньому ринку за рахунок зменшення питомих витрат пального на 26-40 відсотків, праці – 30-60, прямих експлуатаційних витрат – 22-50, підвищення урожайності сільськогосподарських культур на 30-40 відсотків, збільшення валового виробництва зерна на 10-15 млн тонн, м'яса – до 5,1 і молока – до 20 млн тонн шляхом упровадження зонально адаптованих ресурсощадних екологічно безпечних технологій виробництва сільськогосподарської продукції в рослинництві і тваринництві [11]. Програма передбачає розвиток аграрного сектору за трьома варіантами.

Перший варіант – склався історично, характеризується недосконалою підтримкою аграрного сектору, освіти, науки, сільськогосподарського машинобудування та сільської місцевості, відсутністю виваженої суспільно-економічної та маркетингової стратегії. За такого варіанта в аграрному секторі постійно виникатимуть проблеми, пов'язані з матеріально-технічним та кадровим забезпеченням, залежністю врожаю від кліматичних умов, що супроводжуватиметься значними втратами врожаю.

Другий варіант – посилення тенденцій комерціалізації сільськогосподарського виробництва, які супроводжуватимуться формуванням великих господарських структур з їх низькою соціальною та екологічною відповідальністю, орієнтацією на зарубіжні технології та техніку. За такого варіанта Україна втратить свій виробничий і науково-технічний потенціал, а галузь потрапить у повну залежність від зарубіжних виробників техніки її монополізованих ринків та інших викликів сучасної економіки, а отже, зросте безробіття, посиляться трудова міграція сільського населення і деградація соціально-побутового базису сільської місцевості.

Третій варіант – визначення чіткої стратегії розвитку аграрного сектору на основі впровадження сучасних енергозберігаючих технологій, якими є технології вирощування сільськогосподарських культур з мінімальним і диференційованим обробітком ґрунту в системі сівозміни та технологія прямої сівби, технічне забезпечення реалізації таких технологій вітчизняною технікою нового покоління, забезпечення суспільно-економічного розвитку сільських територій на основі виважених кроків, спрямованих на підтримання конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції і розвитку галузі машинобудування для агропромислового комплексу. Це сприятиме зміцненню індустріальної основи агропромислового комплексу, розвитку виробничого і науково-технічного потенціалу країни, зміцненню матеріального становища й умов життя працівників галузі, збереженню продовольчої безпеки держави.

Для реалізації рекомендується третій варіант, який найбільшою мірою відповідає інтересам держави, аграрного сектору, сільського населення та всього суспільства.

Розглянемо основні аспекти антикризової політики, що закладені в Державній цільовій програмі розвитку українського села на період до 2015 року (рис. 2) [1].

Напрями активізації	удосконалення системи прогнозування і ведення балансів платоспроможного попиту населення та пропонування на продовольчому ринку
	удосконалення діяльності Аграрного фонду та Аграрної біржі з розвитком їх інфраструктури і формуванням державних продовольчих та фінансових резервів в обсягах, необхідних для гарантованого забезпечення стабільного функціонування аграрного ринку
	оперативного застосування товарних і фінансових інтервенцій на визначені види продукції у разі її реалізації на аграрному ринку, щорічного обґрунтування мінімальних і максимальних цін для ефективного застосування інтервенцій з урахуванням інфляції та індексів цін
	створення в системі Мінагрополітики служби державного моніторингу аграрного ринку для оперативного прийняття рішень з питань життя державою заходів для його регулювання та створення умов для вільного доступу всіх учасників аграрного ринку до інформації
	удосконалення законодавчої та методичної бази у сфері здійснення контролю за якістю продукції, правилами торгівлі, ціновою політикою на аграрному ринку
	посилення контролю за забезпеченням захисту прав споживачів
	удосконалення механізму державної підтримки виробництва основних видів сільськогосподарської продукції для гарантування продовольчої безпеки
	реалізація митної політики з дотриманням вимог СОТ
	запровадження експертної оцінки майбутнього врожаю із застосуванням сучасних технологій досліджень і розрахунків
	удосконалення статистичної звітності з метою достовірного оцінювання ємності внутрішнього аграрного ринку та експортного потенціалу

Рис. 2. Напрями активізації антикризової політики з регулювання сільського господарства

Ця програма визначає ряд способів розв'язання проблем агропромислового сектору шляхом розвитку соціальної сфери села та аграрного сектору такими засобами:

- 1) здійснення чіткого розмежування функцій і повноважень центральних та місцевих органів виконавчої влади у сфері розвитку сільських територій;
- 2) удосконалення на законодавчому рівні міжбюджетних відносин центральних та місцевих органів виконавчої влади, зокрема тих, що пов'язані з вирішенням питань фінансування проектів комплексного розвитку сільських територій;
- 3) забезпечення впровадження соціальних стандартів та нормативів у сільській місцевості;
- 4) визначення перспектив розвитку сільської поселенської мережі на період до 2015 року на основі розробленої та затвердженої в установленому порядку містобудівної документації;
- 5) визначення пріоритетів розвитку аграрного сектору з урахуванням зональних та регіональних особливостей;
- 6) удосконалення механізму надання державної підтримки аграрному сектору та забезпечення розвитку сільських територій з урахуванням вимог СОТ;
- 7) створення організаційно-правових умов для розвитку паритетних відносин між аграрним сектором та іншими галузями економіки;
- 8) юридичного та технічного оформлення права землеволодіння та землекористування;
- 9) урегулювання земельних відносин та раціоналізації землекористування, формування ринку земель сільськогосподарського призначення;
- 10) здійснення заходів щодо забезпечення розвитку інфраструктури аграрного ринку, диверсифікації каналів реалізації продукції, забезпечення якості та безпеки продовольства, регулювання попиту і пропонування, захисту ринку від імпортних товарів низької якості;
- 11) здійснення заходів щодо збільшення ємності ринку продукції сільського господарства та продуктів його переробки з урахуванням потреб населення, його купівельної спроможності та максимальних можливостей експорту;
- 12) інноваційно-інвестиційного зміцнення матеріально-технічної бази аграрного сектору, впровадження екологічно безпечних, ресурсо- та енергозберігаючих технологій;
- 13) удосконалення страхової та податкової політики у сфері аграрного сектору;
- 14) підвищення ролі аграрної науки й освіти, розвитку дорадництва;
- 15) удосконалення системи управління в аграрному секторі;
- 16) збереження демографічного потенціалу і трудових ресурсів аграрного сектору, формування ефективної системи забезпечення галузі кадрами в результаті підготовки фахівців за цільовим направленням та залучення молодих фахівців для роботи на селі.

Серед основних завдань вищевказаної програми можна виділити: створення організаційно-правових та соціально-економічних умов для комплексного розвитку сільських територій, наближення та вирівнювання умов життєдіяльності міського та сільського населення; підвищення рівня ефективної зайнятості, посилення мотивації сільського населення до розвитку підприємництва у сільській місцевості як основної умови підвищення рівня життя населення; підтримка конкурентоспроможності аграрного сектору в умовах інтеграції України у світовий економічний простір; подолання стихійності та тінізації аграрного ринку; створення екологічно безпечних умов для життєдіяльності населення, збереження навколишнього природного середовища та раціонального використання природних ресурсів, особливо земель сільськогосподарського призначення.

Реалізація запланованих антикризових заходів розрахована на три етапи (табл.1) [1; 6; 10].

Проведення координації та здійснення контролю за виконанням завдань програми покладається на Мінагрополітики та Міжвідомчу координаційну раду з питань розвитку сільських територій.

Таблиця 1

Етапи реалізації антикризових заходів у контексті Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року

Період	Сутність	Зміст заходів
2008-2009	Розроблення і прийняття в установленому порядку актів законодавства з питань забезпечення ефективного виконання програми	поліпшення умов проживання населення в сільській місцевості, вдосконалення державних будівельних норм, проведення паспортизації сільських територій з визначенням засад оптимізації сільської поселенської мережі, статусу сільського населеного пункту, повноважень органів самоврядування щодо соціального розвитку поселенської мережі
		створення Міжвідомчої координаційної ради з питань розвитку сільських територій
		розроблення та затвердження державних програм виробництва і постачання сільгосптоваровиробникам мінеральних добрив, засобів захисту рослин та хімічних меліорантів, відновлення і реконструкції зрошувальних і осушувальних систем
		удосконалення організаційно-правового механізму створення об'єднань особистих селянських господарств для спільного і ефективного використання земельних ділянок
		унормування ведення органічного сільського господарства та виробництва біопалива
		участі держави у створенні інфраструктури оптових продовольчих ринків
		внесення змін до актів законодавства щодо спеціальних режимів оподаткування
		здійснення комплексу заходів щодо приведення у відповідність з вимогами СОТ і директивами ЄС механізму надання державної підтримки та законодавчої бази з питань розвитку аграрного сектору
		створення у разі потреби додаткових державних та недержавних органів управління для організації здійснення передбачених Програмою заходів щодо забезпечення соціального розвитку сільських територій та розширення аграрного ринку
		проведення паспортизації сільських територій, розроблення з урахуванням її результатів регіональних програм їх розвитку та містобудівної документації, визначення обсягів та джерел фінансування
	Формування ринку земель сільськогосподарського призначення	створення державного підприємства з розпоряджання землями державної форми власності; забезпечення раціонального використання, відтворення та підвищення родючості ґрунтів; здійснення контролю за дотриманням базових вимог і стандартів ведення сільськогосподарського виробництва як умови доступу до бюджетної підтримки розвитку агропромислового комплексу
		гармонізації стандартів якості на основні види сільськогосподарської продукції та продовольчих товарів до міжнародних вимог
		формування професійних і міжпрофесійних об'єднань товаровиробників із захисту їх інтересів та просування продукції на внутрішній і зовнішній ринок
2010-2011	Виконання передбачених програмою соціальних і виробничих показників	
2011-2015	Виконання визначених заходів за кожним напрямом розвитку аграрного сектору та сільських територій	досягти передбачених Програмою обсягів виробництва продукції
		передбачити подальшу роботу з розвитку села та аграрного сектору
		створити соціальні, економічні та інші умови для забезпечення необхідних темпів і обсягів виробництва та умов проживання сільського населення

Висновки. Нині в Україні відсутня довгострокова стратегія щодо розвитку аграрного бізнесу. Значним стримувальним чинником у розвитку агробізнесу є недосконалість нормативної бази. Невиправдано було б стверджувати, що законодавча база аграрних реформувань відпрацьована достатньо і діє безвідмовно. В Україні донині немає закону з умовною назвою "Про аграрну реформу та стратегію розвитку агробізнесу в Україні". Ним, крім проголошення реформи, визначалися б найважливіші, базові, вихідні засади її здійснення щодо мети, організації здійснення, економічних механізмів, соціального забезпечення тощо. Відсутність закону не може не впливати негативно на її протікання і соціально-економічні наслідки.

Якісність правового регулювання позначається на ефективності підприємницької діяльності. Постійною проблемою стають недоліки в державній системі оподаткування аграрних підприємств. Основний недолік і прорахунок полягає в ігноруванні специфіки продовольчого виробництва. Податкова система в усьому світі побудована так, що через неї передбачається створення умов для товаровиробника, за яких він був би зацікавлений у збільшенні доходів. У нашій країні вона спрямована в протилежному напрямі.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року: Постанова Кабінету Міністрів України №1158 від 19 вересня 2007 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1158-2007-%EF>.
2. Алексійчук В. М. Напрями реформування системи кредитного забезпечення в АПК / В. М. Алексійчук // Економіка АПК. – 1998. – № 1. – С. 40-45.
3. Андрійчук В. Г. Економіка аграрних підприємств / В. Г. Андрійчук. – К.: КНЕУ, 2002. – 624 с.
4. Бутко М. П. Організаційні аспекти функціонування сільського господарства Чернігівщини і перспективи його розвитку / М. П. Бутко, С. М. Зеленський, О. О. Зеленська // Економіка АПК. – 2004. – № 5. – С. 28-35.
5. Гаврилюк О. В. Інвестування в агросектор: ідентифікація та напрями усунення перешкод / О. В. Гаврилюк // Економіка АПК. – 2009. – № 6. – С. 63-68.
6. Дворецький А. М. Стан та проблеми розвитку сільського господарства в агроформуваннях Чернігівської області / А. М. Дворецький // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – № 5. – Т. 3. – С. 34-37.
7. Дем'яненко С. І. Сільське господарство України: криза та відновлення / С. І. Дем'яненко. – К.: КНЕУ, 2004. – 207 с.
8. Кейнс Дж. М. Избранные произведения / Дж. Кейнс. – М.: Экономика, 1993. – 234 с.
9. Кириленко І. Г. Деякі аспекти державної аграрної політики в Україні в умовах світової фінансової кризи / І. Г. Кириленко // Економіка АПК. – 2008. – № 11. – С. 4-9.
10. Колотуха С. Основні риси організації фінансів аграрних формувань у сучасних умовах / С. Колотуха // Банківська справа. – 2008. – № 3. – С. 49-58.
11. Концепція Державної цільової економічної програми впровадження в агропромислово-му комплексі новітніх технологій виробництва сільськогосподарської продукції на період до 2016 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 грудня 2009 р. № 1650-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1650-2009-%F0>.
12. Концепція Державної цільової програми сталого розвитку сільських територій на період до 2020 року від 3 лютого 2010 р. № 121-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=121-2010-%F0>.
13. Лизун М. В. Антикризова політика: світовий досвід та уроки для України / М. В. Лизун // Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Економіка». – 2011. – Вип. 5(2). – С. 266-271.
14. Підсумки роботи агропромислового комплексу у 2009 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minagro.kiev.ua/page/?9456>.
15. Сільське господарство України за 2009 рік: статистичний збірник. – К.: Державний комітет статистики України, 2010. – 375 с.